

Fælles Mål

Indvandrersprog

**ON-LINE PUBLIKATION
KUN PÅ NETTET**

Indhold

- 4 Forord**
- 5 Indledning**
- 7 Folkeskolens formål**
- 8 Om Fælles Mål**
- 10 Læreplan**
- 10 Signalement af faget**
- 11 Formål for faget**
- 12 Slutmål**
  - 12 Efter 8./9./10. klassetrin
- 13 Læseplan**
  - 13 Sprogfærdighed
  - 14 Kultur- og samfundsforhold
- 15 Undervisningsvejledning**

Forord

Med fornyelsen af folkeskoleloven i 2002 har regeringen først og fremmest ønsket at styrke fagligheden. Eleverne skal – uanset hvor i landet de går i skole – have mulighed for at tilegne sig de samme kundskaber og færdigheder, og enhver må kunne danne sig et overblik over, hvilke mål der arbejdes hen mod. Det er en forudsætning for at sikre kvaliteten i folkeskolen.

De nye faghæfter hedder FÆLLES MÅL. Fælles Mål dækker over de to vigtigste sæt af faglige tekster til skolens fag og emner. For det første de bindende fælles nationale mål i form af fagformål, centrale kundskabs- og færdighedsområder (slutmål) og trinmål samt mål og bindende indholdsbeskrivelser for børnehaveklassen. For det andet de vejledende læseplaner og beskrivelser af udviklingen i undervisningen frem mod trin- og slutmål. Når de lokale læseplaner og beskrivelser er endeligt godkendt af kommunalbestyrelsen, bliver også de bindende – og dermed fælles – for den enkelte skole.

Fælles Mål har til hensigt at gøre det muligt at følge udviklingen i elevernes kundskabstildignelse – fra de starter i børnehaveklassen, til de forlader folkeskolen. I en rummelig folkeskole skal der være udfordringer for alle børn. Skolens undervisning skal tage udgangspunkt i det enkelte barns stærke og svage sider, så barnet når så langt som muligt i den retning, der angives i de fælles mål. Derfor er det afgørende, at lærerne og børnehaveklasselederne har frihed til – og dermed også ansvar for – at tilrettelægge undervisningen, så den tilgodeser den enkelte elev.

Folkeskolens formålsparagraf angiver den overordnede indholdsramme for skolens arbejde med elevernes alsidige personlige udvikling. Det handler om at lære noget, og det handler om at udvikle sig som menneske.

Det er i den enkelte kommune og på den enkelte folkeskole, at kvaliteten i folkeskolen skabes. Dette kan kun ske i et frugtbart samarbejde mellem lærere, børnehaveklasseledere, pædagoger, skolens øvrige medarbejdere og ledelse. Skolen har en væsentlig plads at udfylde i det enkelte barns liv, og et godt samarbejde med forældrene er en forudsætning for, at skolen kan løse sine opgaver.

Jeg håber, at de nye Fælles Mål hæfter bliver et godt værktøj i dagligdagen på skolerne. Jeg håber, de kan medvirke til at afhjælpe det problem, at nogle børn ikke lærer, hvad de skal, og at andre ikke får tilstrækkelige udfordringer.

BERTEL HAARDER
Undervisningsminister

Indledning

Fælles Mål for undervisningen kan medvirke til at styrke kvaliteten i folkeskolen på en række områder. Trinmål og slutmål kan give lærerne et klart og tydeligt billede af, hvad eleverne skal lære, uden at der tages stilling til hvordan. Trinmål og slutmål er samtidig et dialogværktøj mellem lærer og elev, lærere indbyrdes, mellem skoleleder og lærerteam samt mellem skole og hjem.

De fælles mål skal sikre en fælles folkeskole. Eleverne skal – uanset hvor i landet de går i skole – have mulighed for at tilegne sig de samme kundskaber og færdigheder. Målbeskrivelserne skal endvidere hjælpe lærere, forældre og elever med at være opmærksomme på, om en elev har brug for større udfordringer, støtte eller særlig opmærksomhed. Målene er således i høj grad et værktøj, der fremmer undervisningsdifferentiering.

Fælles Mål er en videreudvikling af Klare Mål. Det arbejde, som skolerne har iværksat med at planlægge undervisning ud fra målbeskrivelser, kan fortsætte. Tidligere kunne kommunerne vælge at gøre Undervisningsministeriets vejledende delmål til deres egne eller fastsætte egne delmål. Det nye er, at alle kommuner og skoler fremover skal følge de samme trinmål. Dertil kommer, at børnehaveklassens mål og indhold er blevet præciseret, således at der nu er fælles regler for, hvad børnene skal lære i børnehaveklassen. Hermed har børnehaveklassens undervisning fået vilkår, som er sammenlignelige med undervisningen på de efterfølgende klassetrin.

I forbindelse med revisionen af faghæfterne indføres to nye begreber: Læreplan og Undervisningsvejledning (tidligere: Vejledning). Læreplanen indeholder en præambel (et signalement af faget), fagets formål, CKF/slutmål, trinmål, vejledende beskrivelser af udviklingen i undervisningen frem mod trin- og slutmål samt den vejledende læseplan. Undervisningsvejledningen indeholder som hidtil en vejledning i form af en række råd og vink til undervisningen. De to begreber – læreplan og undervisningsvejledning – er valgt for at skabe overensstemmelse i sprogbrug mellem folkeskole og ungdomsuddannelse med henblik på at fremme samarbejdet og kontinuiteten i uddannelsessystemet.

I forbindelse med omdannelsen af delmål til trinmål er der foretaget visse konsekvensrettelser i de vejledende læseplaner. De overskrifter, som de centrale kundskabs- og færdighedsområder er bygget op om, kan fremover genfindes i læseplanerne.

Som noget nyt skal kommunerne udarbejde beskrivelser af udviklingen i undervisningen frem mod trin- og slutmål. Ifølge folkeskoleloven udsender undervisningsministeren et vejledende materiale til understøttelse af disse beskrivelser. Materialet er indeholdt i læreplanen for det enkelte fag.

Skolernes arbejde med elevernes alsidige personlige udvikling skal også videreføres. Forpligtelsen er nu indskrevet i selve folkeskoleloven.

KIM MØRCH JACOBSEN
Uddannelsesdirektør

Folkeskolens formål

Fra bekendtgørelse af lov om folkeskolen nr. 870 af 21. oktober 2003

§ 1. Folkeskolens opgave er i samarbejde med forældrene at fremme elevernes tilegnelse af kundskaber, færdigheder, arbejdsmetoder og udtryksformer, der medvirker til den enkelte elevs alsidige personlige udvikling.

Stk. 2. Folkeskolen må søge at skabe sådanne rammer for oplevelse, virkelyst og fordybelse, at eleverne udvikler erkendelse, fantasi og lyst til at lære, således at de opnår tillid til egne muligheder og baggrund for at tage stilling og handle.

Stk. 3. Folkeskolen skal gøre eleverne fortrolige med dansk kultur og bidrage til deres forståelse for andre kulturer og for menneskets samspil med naturen. Skolen forbereder eleverne til medbestemmelse, medansvar, rettigheder og pligter i et samfund med frihed og folkestyre. Skolens undervisning og hele dagligliv må derfor bygge på åndsfrihed, ligeværd og demokrati.

§ 2. Folkeskolen er en kommunal opgave. Kommunalbestyrelsen har ansvaret for, at alle børn i kommunen sikres vederlagsfri undervisning i folkeskolen. Kommunalbestyrelsen fastlægger, jf. § 40, mål og rammer for skolernes virksomhed inden for denne lov.

Stk. 2. Den enkelte skole har inden for de givne rammer ansvaret for undervisningens kvalitet i henhold til folkeskolens formål, jf. § 1, og fastlægger selv undervisningens organisering og tilrettelæggelse.

Stk. 3. Elever og forældre samarbejder med skolen om at leve op til folkeskolens formål.

Om Fælles Mål

Med Lov om ændring af lov om folkeskolen af 30. april 2003 fastsættes fælles nationale mål for undervisningen. Det indebærer, at undervisningsministeren – i lighed med tidligere – fastsætter regler om formålet med undervisningen og om centrale kundskabs- og færdighedsområder, dvs. slutmål, for alle folkeskolens 42 fag og emner.

Endvidere fastsætter undervisningsministeren som noget nyt bindende mål – trinmål – på bestemte klassetrin. Trinmålene fastsættes, hvor det er pædagogisk begrundet ud fra det enkelte fags vejledende timetal, opbygning og progression.

Folkeskolens formål						
Fag	Fag	Fag	Fag	Fag	Fag	Fagets formål
						CKF slutmål
						Trinmål
						Beskrivelser
						Læseplan
						Undervisningsvejledning

Slutmål og trinmål angiver fælles nationale mål for, hvad undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig af kundskaber og færdigheder i faget eller emnet, henholdsvis ved afslutningen af undervisningen og ved afslutningen af bestemte klassetrin.

Slutmålene – eller de centrale kundskabs- og færdighedsområder – er de langsigtede mål, som skal fungere som pejlemærker for undervisningen i hele forløbet. Trinmålene er de kortsigtede mål, som anvendes i forbindelse med planlægning og evaluering af undervisningen, som dialogredskab og som områder i forbindelse med vurderingen af elevens udbytte af undervisningen.

Ved udformningen af trinmål er der taget udgangspunkt i de vejledende delmål fra Klare Mål. Der er dog sket nogle justeringer som følge af, at minimumstimetallet øges, at der er kommet et minimumstimetal i visse fag, og at der i visse fag sker en ændring i begyndelses- og sluttidspunktet.

Undervisningsministeren udsender vejledende læseplaner, der angiver indholdet i undervisningen. Kommunalbestyrelsen godkender efter indstilling fra skolebestyrelsen skolens læseplaner.

Som et nyt element i det faglige hierarki skal kommunen udarbejde beskrivelser af udviklingen i undervisningen frem mod trin- og slutmål. Beskrivelserne anvendes som et redskab i lærernes planlægning af undervisningen og i samarbejdet om fag og tværfaglige forløb med henblik på at understøtte den enkelte elevs udvikling og behov.

Undervisningsministeren udsender vejledende beskrivelser. Kommunalbestyrelsen godkender beskrivelserne efter indstilling fra skolebestyrelsen.

Med fornyelsen af folkeskoleloven har undervisningsministeren hjemmel til at fastsætte en indholdsbeskrivelse, der angiver mål for børnehaveklassen. Mål og indhold for børnehaveklassen er udformet som et faghæfte og findes ligesom de øvrige fag og emner på hjemmesiden.

Fagenes teksthierarki

1993-loven	Klare Mål	Fælles Mål	
Formål CKF (Prøvebestemm.)	Formål CKF (Slutmål) (Prøvebestemm.)	Formål Slutmål – CKF Trinmål (Prøvebestemm.)	Centrale bestemmelser
Læseplaner	Delmål Læseplaner Elevens alsidige	Beskrivelser Læseplaner Elevens alsidige	Lokale bestemmelser
Vejledning	Vejledning	Undervisnings- vejledning	Vejledende tekster

Undervisningsministeren udsender endvidere et vejledende materiale om beskrivelsen af elevernes alsidige personlige udvikling med udgangspunkt i folkeskolens formålsparagraf. Kommunalbestyrelsen skal sikre, at hensynet til elevernes alsidige personlige udvikling er tilgodeset gennem beskrivelser i læseplanerne eller på anden hensigtsmæssig måde. “Elevernes alsidige personlige udvikling” er udformet som et faghæfte og findes ligesom de øvrige fag og emner på hjemmesiden.

Formål – fag og alsidig personlig udvikling

Mange måder at lære på			Lyst til at lære				At lære sammen med andre		
Folkeskolens formål									
Fag	Fag	Fag	Fag	Fag	Fag	Fag	Fag	Fag	Fag

I praksis udmøntes undervisningsministerens hjemmel til at udsende bindende og vejledende faglige tekster ved dels at udsende 25 faghæfter – hvoraf dette hæfte er ét af dem – dels ved at oprette en hjemmeside for alle fag og emner:

<http://www.faellesmaal.wm.dk>

Læreplan for indvandrersprog består af:

- **Signalement**
- **Formål**
- **Slutmål**
- **Læseplan**

Signalement af faget

Der undervises i valgfaget indvandrersprog på 8. og/eller 9. og/eller 10. klassetrin.

De centrale kundskabs- og færdighedsområder er:

Sprogfærdighed

Sprog, kultur- og samfundsforhold.

I valgfaget indvandrersprog anvender og uddyber eleverne de kundskaber og færdigheder, de besidder fra deres modersmål eller har tilegnet sig på anden måde, samt fra dansk.

De grundlæggende kundskaber og færdigheder i de to områder udvikles som en helhed i faget indvandrersprog, og når indvandrersprog indgår i tværgående emner og problemstillinger.

De centrale kundskabs- og færdighedsområder er grundlaget for tilrettelæggelsen, gennemførelsen og evalueringen af undervisningen, således at eleverne får mulighed for at:

- anvende deres tosprogede kompetence
- forholde sig til væsentlige sider af kultur- og samfundsforhold i målsprogets lande
- anvende viden om målsprogets muligheder i erhverv.

Formål for faget

Formålet med undervisningen er, at eleverne videreudvikler en aktiv tosproget kompetence på grundlag af allerede erhvervede færdigheder i såvel dansk som indvandrersproget. Eleverne skal opnå indsigt i kultur og samfundsforhold i de lande, hvor sproget tales.

Stk. 2. Undervisningen skal styrke elevernes internationale forståelse og forståelse af sprog og kulturel mangfoldighed i Danmark.

Stk. 3. Undervisningen skal give eleverne viden om mulighederne for sprogets anvendelse i erhverv i Danmark, i andre lande og i internationale sammenhænge.

Slutmål

Efter 8./9./10. klassetrin

Sprogfærdighed

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- forstå hovedindholdet af talt sprog, lyd- og billedmedier om centrale emner
- deltage i samtaler om personlige og samfundsmæssige forhold
- læse, forstå og referere hovedindholdet af forskellige typer af tekster inden for genkendelige emner
- udtrykke sig skriftligt i et forståeligt sprog
- anvende et centralt ordforråd inden for erhvervsrelaterede og kendte emner
- oversætte tekster med genkendeligt indhold
- udnytte it og mediers muligheder i forbindelse med informationssøgning og kommunikation
- anvende ordbøger hensigtsmæssigt
- drage sammenligninger mellem sprogene
- udnytte tosprogethedens muligheder og begrunde valg af sprog i forskellige situationer.

Sprog, kultur- og samfundsforhold

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- anvende en grundlæggende viden om levevilkår, værdier og normer i målsprogets lande i arbejdet med skønlitteratur, sagprosa og medier
- anvende viden om faste vendinger og kulturbundne udtryk
- drage sammenligninger mellem kultur- og samfundsforhold i Danmark og målsprogslandene
- give eksempler på erhverv, i hvilke tosproget kompetence er særlig anvendelig.

Læseplan

Læseplanen indeholder en angivelse af undervisningens indholdsområder: sprogfærdighed og sprog, kultur- og samfundsforhold. Områderne er indbyrdes afhængige og bør derfor integreres i de enkelte undervisningsforløb.

Undervisningen tager udgangspunkt i, at eleverne er i besiddelse af en aktiv tosproget kompetence.

Eleverne har, bl.a. fra dansk, undervisning i fremmedsprog og eventuelt modersmålsundervisning, allerede en kunnen, viden og erfaring med hensyn til at lære, til sprog og sprogbrug, til begreber, til forståelse af deres omverden samt til brug af it.

Eleverne opbygger igennem forløbet deres selvtillid som sprogbrugere og deres forståelse af gode arbejds- og samarbejdsformers betydning for sprogtilegnelsen. Der skiftes således mellem forskellige organisationsformer (individuel, par, gruppe, klasse) afhængig af emnet/indholdet og aktiviteterens art.

De sproglige aktiviteter tilrettelægges således, at eleverne møder en mangfoldighed af stof, udtryksformer og genrer. Praktisk musiske arbejds- og udtryksformer indgår i de sammenhænge, hvor de kan tilføre undervisningen en yderligere dimension.

Sprogfærdighed

Sprogfærdighed indeholder kommunikative færdigheder, strategier og viden om sprog og sprogbrug.

Eleverne skal arbejde med at

- lytte til forskellige varianter af sproget, fx gennem lyd- og billedmedier, oplæsning, tage notater og referere
- fremlægge, argumentere, dokumentere og begrunde i forbindelse med samtaler og debatter
- læse og bearbejde herunder oversætte forskellige typer tekster, fx nyhedstekster, reklamer, noveller, digte og sangtekster
- vælge lytte- og læsemåde i forhold til formål, teksttype og medie
- indsamle og udvælge stof til egne tekster
- skrive sammenhængende tekster og give udtryk for fantasi, oplevelser og viden, fx i breve og beskrivelser
- anvende it i forbindelse med kommunikation
- anvende ordbøger.

Læseplan

Undervisningen omfatter især

- ordforråd først og fremmest inden for erhvervsrelaterede og kendte emner
- forholdet mellem sprogets udtryk og dets funktion, fx tale- og skriftsprog
- sprogopbygning og sprogbrug.

Sprog, kultur- og samfundsforhold

Hovedvægten i indholdet lægges på det nære miljø, herunder dagligliv, levevilkår, værdier og normer i målsprogslandet og Danmark.

Eleverne udbygger deres viden om sprog, kultur- og samfundsforhold, herunder forskelle og ligheder mellem kulturer.

I arbejdet inddrages historiske og geografiske perspektiver for at belyse nutidige kultur- og samfundsforhold.

Eleverne bør få mulighed for at kommunikere med andre, hvor brugen af indvandrer-sproget er en reel nødvendighed, fx ved at opsøge og udnytte de muligheder, der er for at bruge indvandrersproget både i undervisningen i indvandrersproget og uden for skolen, fx i hjemmet.

Undervisningen omfatter især

- skønlitteratur, sagprosa og medier, som kan give eleverne indsigt i uddannelse og erhverv, sociale og samfundsmæssige problemstillinger, minoriteter og menneskeret-tigheder
- forholdet mellem sprog og kultur
- sprog som en ressource i forhold til erhvervsmuligheder.

Undervisningsvejledning

Indhold

16 Indledning

17 Den første undervisning

17 Organisering af undervisningen

19 Sprogfærdighed

17 Tekstarbejde

18 Sagprosa og andet faktastof

18 Sagprosaens genrer

17 Sprog, kultur- og samfundsforhold

19 Praktisk musiske aktiviteter

19 Eksempler til inspiration

18 Emner

19 Tosprogethed som erhvervskvalifikation

18 Praktikforberedelse

18 Praktik

19 Evaluering

Undervisningsvejledning

Indledning

Faget indvandrersprog er et ikke prøveforberedende fag og kan tilbydes som valgfag på 8., 9. eller 10. klassetrin med normalt 2 ugentlige lektioner.

Det tildelte timetal er bestemmende for indholdsområdernes antal og omfang. I samarbejde med eleverne vælges emner og tekster, der er relevante og interessevækkende. Det faglige stof præsenteres for eleverne gennem varierede aktiviteter og materialer.

Undervisning i indvandrersprog omfatter almindelige indvandrersprog. Kommunerne kan vurdere, hvilke indvandrersprog, der kan komme på tale, da undervisningen er afhængig af elevgruppen. Valgfag i et indvandrersprog kan tilbydes elever, der allerede har et grundlag i sproget og desuden et grundlag i dansk. Det kan være

- elever med flygtninge- eller indvandrerbaggrund
- elever, der har boet en årrække i et af de lande, hvor sproget tales
- elever, der på anden vis har lært sproget.

Ændringer i befolknings sammensætningen, internationalisering og globalisering skaber behov for tværkulturelle medarbejdere med kompetencer på flere sprog både i den offentlige og private sektor. Valgfagstilbudet åbner for, at der kan drages nytte af de unges tokulturelle og tosprogede erfaringer og kvalifikationer.

For eleverne kan undervisningen i valgfaget blive en yderligere kvalifikation i forbindelse med valg af uddannelse og erhverv. Valgfaget skal imødekomme intentioner om at nytænke uddannelses tilbud og senere erhvervsmuligheder for unge med anden etnisk baggrund end den danske. Den særligt tosprogede kompetence omfatter alle forhold vedrørende samspillet mellem de to sprog og deres baggrundskulturer.

Undervisningen skal give mulighed for, at eleverne igennem undervisningsforløbet udbygger deres selvtillid som sprogbrugere og deres forståelse af gode arbejds- og samarbejdsformers betydning for sprogtilegnelsen.

Den første undervisning

Hensigten med valgfaget er at udbygge et allerede tilegnet grundlag i sprog og kultur. Der er således ikke tale om begynderundervisning i hverken indvandrersproget eller dansk. Elevernes grundlag er, at de er i besiddelse af kommunikativ kompetence, herunder i tale og skrift har tilegnet sig det danske og det valgte indvandrersprogs lydssystemer, ordforråd, grundlæggende grammatik og sprogbrugsregler.

Læreren skal fra den første lektion inddrage eleverne aktivt, således at de fra starten bliver bevidste om deres betydning for, at undervisningen lykkes. Eleverne kan fortælle og skrive om, hvorfor de har valgt indvandrersproget. Dette aktiverer elevernes eksiste-

Undervisningsvejledning

rende sprogfærdigheder, viden og forestillinger og kan samtidig indgå som en del af undervisningens materiale.

Fra undervisningens begyndelse skal eleverne opleve, at tosprogethed er en ressource, fx i forbindelse med deres fremtidige erhvervs muligheder.

Den første undervisning kan tage udgangspunkt i et indhold, der vedrører elevernes erfaringer og vækker deres nysgerrighed og fantasi. Brug af billeder, film, aviser, tidsskrifter, sange og musik er et godt udgangspunkt for samtaler og sproglige aktiviteter.

Rollespil kan anvendes som udgangspunkt for sammenligninger mellem kultur- og samfundsforhold i Danmark og målsprogslandet.

Læsning, oplevelse og forståelse af tekster på målsproget er udgangspunkt for samtaler om det læste og oversættelse mellem sprogene af tekster med et genkendeligt indhold. Elevernes selvstændige læsning kan følges op med, fx samtale, anmeldelse, dramatisering.

Organisering af undervisningen

Muligheder for besøg af gæstelærere med dansk og udenlandsk baggrund bør udnyttes, fordi eleverne har brug for positive identifikationsmodeller i det danske samfund. En del af undervisningen kan bestå af ekskursioner. Der kan arrangeres besøg på arbejdspladser og uddannelsesinstitutioner, hvor der er et tosproget og tokulturelt islæt.

Der kan med fordel indlægges et praktisk projekt i undervisningen, evt. i samarbejde med andre fag i skolen eller i ungdomsskoleregion.

Eksempler

- medvirken ved udstilling i forbindelse med forældredag eller skolefest
- medvirken ved udarbejdelse af tosproget materiale til skolens informationsvirksomhed
- tilrettelæggelse af kulturelle arrangementer.

Sprogfærdighed

Undervisningen skal tage udgangspunkt i et meningsfyldt og interessevækkende indhold. Ved at se, lytte og læse om det, som vedkommer og interesserer, og ved at anvende sproget for at udtrykke egne tanker på tale og skrift, udvikler eleverne deres sprogfærdighed. Eleverne skal udbygge deres sprogkundskaber ved at de

- bliver bevidste om sprogets forhold mellem tale og skrift
- tilegner sig et mere specialiseret ordforråd og bevidsthed om forskelle i sprogenes (indvandrersproget og dansk) ordforråd

Undervisningsvejledning

- bliver opmærksomme på sprogbrug på tværs af sprogene
- øger deres viden om forskelle og ligheder i teksttyper og i stilarter på sprogene
- får indsigt i sammenhænge mellem sprog og kulturer
- bliver opmærksomme på at drage fordel af deres tosprogethed.

Tekstarbejde

Eleverne skal inddrages aktivt i valg af emner og arbejdsformer, fordi indholdet danner grundlag for sprog- og kulturarbejdet. Elevernes motivation styrkes bl.a. gennem valg af stof og aktiviteter af alsidig og varieret sammensætning. For at øge elevernes læselyst bør læreren vælge tekster med et nutidigt indhold fra oprindelseslandet eller andre lande, hvor sproget tales og skrives. I nogle sprog vil det være muligt at finde egnede tekster af forfattere, der har kulturmøde som motiv.

Undervisningen bør også omfatte forskellige medier, fx film, radio- og tv-programmer, kommunikation via internet, musik og billeder, som kan formidle tekster i bred forstand om samfundsforhold, og som kan formidle sproglige og kulturelle udtryk, hvor eleverne bliver opmærksomme på at forholde sig vurderende og kildekritisk.

Især i forbindelse med vanskeligere tekster er det vigtigt, at læreren aktiverer elevernes for forståelse af teksten og åbner for deres forventninger til den, før de læser eller lytter. Tekstens titel, univers eller motiv gøres kendt. Eventuelt kan særtræk for genren behandles, og det kan være nødvendigt, at eleverne gøres opmærksomme på særlige sproglige forhold.

Eleverne kan efter læsningen give udtryk for deres forståelse og oplevelse af teksten, fx ved at finde temaer, vendepunkter eller citater, som har gjort særligt indtryk. Andre gange kan opgaven være at finde forhold i teksten, som undrer, eller som ikke forstås. I perioder kan eleverne arbejde med at omsætte tekster fra sproget til dansk og omvendt. Der skal være fokus på betydning, tolkning og tilgængelighed frem for fokus på ordrette oversættelser.

Eleverne kan udtrykke deres oplevelser gennem aktiv meddigting. Det kan være en illustration, en ny slutning, eller at skrive dele af teksten fra en anden synsvinkel end den, forfatteren har brugt. Eleverne kan flytte handlingen til Danmark eller til oprindelseslandet. Nogle tekster egner sig til dramatisering. For eksempel i form af et interview med en af tekstens personer eller til at formulere teksten i en anden genre. Det kan også være i form af at omsætte dele af teksten til en anden sproglig tone, fx formel/ufornel, gammel/moderne. Derefter fælles drøftelse i klassen af elevernes forskellige tolkninger. Det er vigtigt, at læreren sikrer en åben og tryk atmosfære, så alles meninger kommer frem og værdsættes.

Digte er velegnede i undervisningen, da genren ofte formidler meget indhold i en kortfattet, sprogligt enkel form. Analysen kan fx tage udgangspunkt i åbent formulerede spørgsmål som "Hvad gør specielt indtryk på dig, når du læser digtet?" eller "Hvad kan du bedst lide i digtet?" med forventning om en efterfølgende argumentation. Det er vigtigt, at eleverne får mulighed for at reagere individuelt – også når klassen arbejder

Undervisningsvejledning

fælles. Eleverne vil ofte fortælle om deres egen oplevelse af teksten, men de kan også skrive et digt om en person, en situation eller en følelse, som de har været optaget af under arbejdet med teksten, eller de kan vælge andre udtryksformer, fx billedlige.

Når man bygger på elevernes eget medspil i tekstlæsningen, opnås større medleven og engagement. Teksten åbner og udvider sig, når eleverne bevæger sig ind i dens univers. De oplever, sanser og udfolder sig dér, når de lever sig ind i personerne og deres miljø. De får større indsigt i teksten og dermed en bedre baggrund for at kunne argumentere for deres tolkninger af den – og for at forholde sig til den. Det meddigtende arbejde kan være en del af analysen og fortolkningen, og det kan antage mange skikkelser.

Sagprosa og andet faktastof

Sagprosattekster handler om faktiske forhold – det er tekster, der formidler autentisk stof, og som er forpligtet over for virkeligheden. En væsentlig del af de fleste menneskers viden om dagsaktuelle begivenheder, informationer om samfundsforhold og informationer generelt stammer fra aviser, tv, radio osv. I langt de fleste lande læses der magasiner og blade. Man læser aviser, ser dokumentarprogrammer og møder reklamer. I et demokratisk samfund er det desuden væsentligt, at man som borger har adgang til og erfaring med at bruge medierne til fx læserbreve, kronikker, brevskrivning til offentlige myndigheder osv.

I et moderne informationssamfund skal man kunne vurdere informationernes lødighed, brugbarhed og troværdighed. Sagprosaen har sine egne teksttyper og genrer, hvoraf nogle ligger tæt på grænsen til fiktionen. Man skal kende disse genrer og deres forskellige udtryksmuligheder for både at kunne læse dem kritisk og anvende dem. Massemedierne får stadig større betydning, og den information, der tilbydes gennem de forskellige medier, kan efterhånden være vanskelig at skelne fra de samme mediers underholdning. Det informative ligner i stigende grad det underholdende og omvendt.

Blandingen af sagprosa og fiktion kaldes faktion. Her drejer det sig om tekster, ofte i tv og i reklameverdenen, der handler om faktiske forhold, men som bruger fiktionens former og udtryk. Man fortæller fx en fortælling fra et land i krig, viser billeder af personer og begivenheder, som har fundet sted, men rekonstruerer og fortolker dem med virkemidler, som traditionelt hører hjemme i fiktionen: et episk forløb, fortællersynsvinkel, billedsprog osv. Eller faktionen fremtræder med et fiktivt indhold, som formidles gennem faktagenrens former og udtryk, som det kendes fra fx reklamer.

For at kunne skelne mellem virkelighed og fiktion må eleverne udvikle deres genrebevidsthed og deres kendskab til fiktionens fortællesprog, og de må lære at gennemskue, hvor fx en journalist vinkler sin historie på en bestemt måde. For eksempel kan man fortælle en opdigtet historie i en saglig fremstillingsform, så den fremstår autentisk, selv om den er opdigtet.

Eleverne skal få erfaringer med, at målet med faktionen er at gøre fremstillingen af et sagforhold mere spændende og fængende for at få læserne til at føle sig tæt på begivenheder, de ikke selv kan opleve, fx ved at medierne benytter sig af manipulation som virkemiddel.

Undervisningsvejledning

I sagprosa er det ofte af værdi at undersøge forhold omkring kommunikationen, fx sammenhængene mellem afsenderens hensigt, tekstens adressat, valget af genre og tekstens udformning. I fiktive tekster kan kommunikationssituationen være en betydningsfuld del af fiktionen, ikke mindst i jeg-fortællinger, hvor det ofte er den fiktive fortæller, der er fortællingens egentlige hovedperson.

Forskelligt billedmateriale, reklamer, annoncetekster og anden sagprosa er velegnede oplæg til arbejdet med at formulere og argumentere for overvejelser og holdninger. Eleverne skal lære at anvende teksterne som et arbejdsmateriale, hvor de kan fremhæve det væsentlige, supplere med nøgleord, overskrifter og præcise, kortfattede kommentarer.

Teksterne/billederne skal repræsentere bredden i elevernes erfaringsverden, således at denne arbejdsproces kan anvendes af alle. Det kan skabe dynamik omkring en debat, hvis læreren af og til læser en tekst op, så allerede førstehåndsindtrykket kan give eleverne lyst til verbale udfordringer.

Sagprosaens genrer

Sagprosa kan være alle tekster, der behandler et sagforhold. De kan være informerende, rene faktaoplysninger, fx varedeklarationer og vejrmeldinger. Det kan være følelseladete reportager, debatindlæg eller engageret subjektiv journalistik, eller det kan være reklamens overtalende form, som tydeligt signalerer, hvad modtageren skal mene.

Det er centralt, at eleverne således selv får lejlighed til at udtrykke sig i sagprosaens genrer, lærer at bruge virkemidlerne, udnytte de genremæssige muligheder og være bevidste om, hvem de henvender sig til. At producere sagprosa skærper opmærksomheden for sagtekster generelt. For eksempel kan eleverne gennem udarbejdelse af tre forskellige teksttyper, en brugsanvisning, en musikanmeldelse og en jobansøgning, erfare, at alle tekster har en funktion, og at funktionen er bestemmende for ordvalg, syntaks, komposition osv.

Det er altid hensigtsmæssigt at undersøge en sagprosaeteksts kommunikationsforhold, fx

- hvilken type tekst er der tale om?
- i hvilket medie bruges teksten, og hvem henvender den sig til?
- hvem er afsender?
- hvem siger hvad til hvem, hvordan og med hvilken hensigt?
- hvordan argumenteres der for sagen?
- hvilke virkemidler har forfatteren benyttet?

I forbindelse med fx tværgående undervisnings- og projektføløb vil eleverne få brug for at udvælge, læse og forholde sig til sagtekster af alle mulige genrer. En stigende del af disse sagtekster vil eleverne få adgang til gennem internettets uendelige strøm af informationer. Undervisning i at søge, vælge og læse kritisk er afgørende for, at eleverne lærer at omsætte strømmen af tilgængelig information til brugbar viden.

Sprog, kultur- og samfundsforhold

Sprog udvikles i et menneskeligt fællesskab og er således udtryk for et lands eller en samfundsgruppes kultur. Undervisningen i indvandrersprog skal give eleverne mulighed for at opleve den tætte forbindelse mellem sprog og kultur, idet kultur blandt andet handler om, hvordan man lever, tænker og omgås hinanden.

Det er vigtigt, at eleverne oplever og erfarer, at de samme ting i Danmark og i målprogenes lande kan have forskelligt indhold på grund af menneskers forskellige livshistorier og erfaringer. Derfor kan også ord, som betegner ting, betyde noget forskelligt, fx flag, skole eller begreber, som fx rig og fattig. På samme måde forholder det sig med omgangsformer i den daglige kommunikation, måder at indrette boligen på, måder at klæde sig, feste, spise osv.

Opgaver, hvor eleverne undersøger, hvordan deres danske venner dækker et spisebord, fejrer fødselsdag, bruger flag, og hvordan udvalgte familier gør det i de lande, man har valgt at arbejde med, kan bidrage til en forståelse af forbindelsen mellem sprog og kultur. Eleverne kan finde billeder og tekster til hverdagssituationer og gennem sammenligning mellem landene udbygge deres viden om sprog, kultur- og samfundsforhold.

For at fremme kulturforståelsen skal eleverne opleve mangfoldigheden i kulturstoffet og arbejde med emner og temaer, som giver anledning til sammenligninger. Herigennem åbnes for iagttagelser, samtaler og diskussioner vedrørende holdninger til og vurderinger af såvel egen som andres kulturelle baggrunde.

Eleverne arbejder med de respektive sprog og kulturer og drager sammenligninger mellem sprog, som de kender, fx modersmål, andetsprog, dansk og fremmedsprog. De arbejder også med, hvordan sprog afspejles i kultur.

I samtalen om sprog kan indgå spørgsmål, fx

- hvad vil det sige at være tosproget?
- hvordan kan man synliggøre, at sprog er beslægtede?
- hvad betyder det for sprogene, at folk flytter fra et oprindeligt hjemland til nye lande?
- hvad sker der med ord, når de lånes fra sprog til sprog?
- hvordan hænger sprog og kultur sammen?

Praktisk musiske aktiviteter

Om man vælger et skriftligt, mundtligt eller praktisk musisk udtryk i aktiviteterne vil være afhængig af teksternes og opgavernes karakter og elevernes medvirken i valg af arbejdsformer. Også sang og musik kan motivere og engagere. Sange kan være et godt udgangspunkt for at sammenligne forskellige kulturer. Inddragelse af musik giver

Undervisningsvejledning

anledning til at udtrykke egne interesser og anskuelser og kan måske være inspirerende til at producere raps eller egne sangtekster til kendte melodier.

De kreative arbejds- og udtryksformer kan tilgodese brugen af alle sanser og giver gode muligheder for undervisningsdifferentiering. Disse arbejds- og udtryksformer giver muligheder for, at eleverne anvender sproget på det niveau, som de personligt er nået til, og mange af aktiviteterne indeholder erfaringsgivende situationer og fælles oplevelser.

Eksempler til inspiration

De følgende eksempler er tænkt som hjælp og inspirationsmateriale i tilrettelæggelsen af undervisningen. Undervisningsmidler produceret i elevernes oprindelseslande vil ikke kunne stå alene, idet undervisningen tager udgangspunkt i elevernes situation her i Danmark. Undervisningsmidlerne vil både være på dansk og indvandrersproget, og de vil afspejle

- kulturen i oprindelseslandet
- minoritets- og majoritetskulturer i Danmark
- minoritetskulturer i andre lande, hvor det pågældende indvandrersprog tales.

Emner

Der arbejdes med ungdomskulturer i Danmark sammenlignet med ungdomskulturer andre steder i verden gennem forskellige udtryksformer, fx

- mødet mellem Danmark og indvandrerlandene, fx gennem handel med landene
- samfundsudvikling i oprindelseslandet
- miljø, fx vand og luft eller samspil mellem natur og mennesker
- kunstneriske udtryk i relevante kulturer, fx i litteratur, i musik og dans, i billedkunst og i film
- religioners møde, fx de fælles rødder fra jødedom, kristendom og islam
- politiske styreformer, fx demokratiopfattelser
- kultur og sprog i medierne, fx mindretallet i medierne.

Tosprogethed som erhvervskvalifikation

Tosprogede unge kan have negative erfaringer med samfundets syn på værdien af deres modersmålskompetence. For at vende denne erfaring og erstatte den med en positiv erfaring, kan den tosprogede lærer i samarbejde med skolevejlederen tilrettelægge et praktikforløb, hvor eleverne kan gøre erfaringer med tosprogethed som erhvervskvalifikation.

Undervisningsvejledning

Succeskriterier:

- den enkelte elev oplever via eksemplets magt sin egen tosprogethed som en positiv værdi for sig selv, sin familie og det danske samfund
- den enkelte elev går i gang med at afklare, om han/hun vil bruge sin tosprogethed aktivt i et fremtidigt uddannelses- og arbejdsliv.

Praktikforberedelse

Valgholdet diskuterer en række problemstillinger som, fx

- etnisk ligestilling
- solidaritet med egen etnisk gruppe, herunder drøftelse af generationsforskelle
- uddannelse i internationalt lys, godkendelse af uddannelse fra andre lande m.m.
- kulturel kompetence
- sprog, prestige og magt, herunder korrekthedskrav til udlændinges danske sprog, herunder udtale og sætningsopbygning
- tosprogethed som økonomisk gevinst for det danske samfund.

På baggrund af disse diskussioner formulerer eleverne, hvilke problemstillinger de ønsker at undersøge i deres praktik, samt hvordan de vil undersøge dem.

Praktik

For at se hvorledes disse muligheder og problemstillinger viser sig i praksis, kan eleverne komme i praktik som tosproget lærer eller pædagog, politibetjent, medarbejder inden for import/eksport, internationalt samarbejde, tolk, turisme etc.

Forventninger til fagligt udbytte:

Sprogligt

- viden om og stillingtagen til sproglige korrekthedskrav på både dansk og indvandrersproget i forskellige erhverv
- udbygning af ordforrådet vedr. uddannelses- og erhvervsforhold på begge sprog.

Kulturforståelse

- viden om muligheder og begrænsninger i tosprogethed som erhvervs kvalifikation
- viden om og vurdering af indvandrersprogets prestige i Danmark
- viden om forældre generationens erhvervs erfaringer i Danmark.

Undervisningsvejledning

Evaluering

Eleverne skriver forskellige former for dagbøger under hele praktikforløbet, fx

- en dagbog til private iagttagelser
- en logbog til brug mellem lærer og elev
- en kursusdagbog, en fælles dagbog for holdet, hvor eleverne skriver i bogen på skift.